

Ю. І. Лашкевич. - М., 1964. - 412 с.

8. Медведько О. З любов'ю та турботою до дітей // Вісник прокуратури, №5, 2008. — с.3-6;

9. Чорнобай О.Л. Особливості віктимної поведінки підлітків: філософсько-правовий аспект // Проблеми державотворення та право творення Україні: матеріали учасників Всеукраїнського круглого столу (Львів, 5 березня 2010р.). — Львів: ЛьвДУВС, 2010. — 340с.

10. Чепенюк І.М. Система соціальної роботи з молоддю девіантно-кримінальної поведінки, що склалась в Україні // Правова свідомість молоді в умовах розбудови правової демократичної держави мат 4 всеукраїнсько-курсантсько-студентської конференції 22 квітня 2010 року м.Івано-Франківськ. — с.216-221.

11. Гресько Т.В. Соціально-педагогічні заходи у напрямі профілактики девіантної поведінки серед дітей та молоді // Правова свідомість молоді в умовах розбудови правової демократичної держави мат 4 всеукраїнсько-курсантсько-студентської конференції 22 квітня 2010 року м.Івано-Франківськ.— с.201-205.

12. Ж.О.Жуковська. Профілактика та попередження злочинів серед неповнолітніх // Вісник ОІВС, № 1, 2001. — с.60-62.

13. Чорнобай О.Л. Особливості віктимної поведінки підлітків: філософсько-правовий аспект // Проблеми державотворення та право творення Україні: матеріали учасників Всеукраїнського круглого столу (Львів, 5 березня 2010р.). — Львів: ЛьвДУВС, 2010. — 340с.

14. Словник синонімів української мови: В 2т. / А.А.Бурачок, Г.М.Гнатюк, С.І.Головашук та ін. — К.: Наук. думка, 2001. — Т.2 — с.960.

УДК 343.615

К.В. Катеринчук, к.ю.н, доцент
кафедри кримінального права і
криміналістики ННІПП НАВС

КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВА ОХОРОНА ЗДОРОВ'Я ЯК КОНСТИТУЦІЙНА ГАРАНТІЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВ І СВОБОД ЛЮДИНИ

В статті висвітлено питання щодо захисту здоров'я людини і охорона цих прав положеннями Конституції України. Проведена паралель співвідношення та відповідності Кримінального кодексу України конституційним нормам. Автором проаналізовано принципи Конституції України, щодо охорони здоров'я особи від злочинних посягань, досліджено наукову літературу в цій сфері та зроблено акцент на пріоритеті прав людини.

Ключові слова: Конституція України, Кримінальний кодекс України, закон, норма, стаття, здоров'я.

В статье освещены вопросы относительно защиты здоровья человека и охрана этих прав положениями Конституции Украины. Проведенная параллель соотношения и соответствия Уголовного кодекса Украины конституционным нормам. Автором проанализированы принципы Конституции Украины, относительно охраны здоровья лица от преступных посягательств, исследовано научную литературу в этой сфере и сделан акцент на приоритете прав человека.

Ключевые слова: Конституция Украины, Уголовный кодекс Украины, закон, норма, статья, здоровье.

The article highlights the issue of defense of human health and protection of these rights provisions of the Constitution of Ukraine. Conducted a parallel of correlation and accordance of the Criminal Code of Ukraine to the constitutional norms. The author analyzes the principles of the Constitution of Ukraine, for the protection of health of the person from criminal attacks of scientific literature in this area and focuses on the primacy of human rights.

Key words: Constitution of Ukraine, the Criminal Code of Ukraine, laws, regulations, article, health.

Актуальність. Утвердження та забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави. Та незважаючи на постійну увагу науковців та засобів масової інформації щодо посилення протидії злочинам проти здоров'я особи, за оцінками вітчизняних експертів та громадських організацій, її рівень в Україні залишається досить високим. Саме тому, Конституція України охороняє здоров'я особи від злочинних посягань. Крім Основного закону нашої держави дані положення закріплюються також нормами галузевого законодавства-Кримінальним кодексом України, в якому детально розкрито зміст та порядок охорони цих прав. Відповідність Кримінального Кодексу України положенням Конституції України відтворює зміст концептуальних засад міжнародних документів, що ратифіковані Україною.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Серед вчених, які займаються дослідженнями питання, якому присвячена ця стаття, можна виокремити роботи М.Й. Коржанського, В.О. Навроцького, Н.В. Уварової, М.І. Мельника, М.І. Хавронюка та інших.

Мета роботи – аналіз відповідності Кримінального кодексу України щодо охорони здоров'я особи від злочинних посягань, конституційним положенням.

Викладення основного матеріалу. «Оскільки особа визнається найвищою соціальною цінністю (ст. 3 Конституції України), то першим і головнішим завданням кримінального права є охорона особи – її життя, здоров'я, честі, гідності, недоторканості і безпеки, власності та інших її прав і свобод» [1, с. 33].

«Виходячи з верховенства Конституції можна стверджувати, що норми кримінального права мають: по-перше, не суперечити Основному закону; по-друге, конкретизувати та розвивати його положення; по-третє, слугувати одним із правових засобів охорони державного і суспільного ладу, інтересів, прав і свобод громадян, суспільних інтересів, закріплених Конституцією України» [2, с. 38]. Відповідно до положень Кримінального кодексу України «законодавство України про кримінальну відповідальність становить Кримінальний кодекс України, який ґрунтується на Конституції України та загальноновизнаних принципах і нормах міжнародного права» (ст. 3). Отже положення Конституції України, як Основного закону нашої держави мають обов'язково враховуватися під час реалізації її норм на практиці.

«Конституція України закріплює такі особисті права і свободи: право на життя та право на захист свого здоров'я і життя, життя і здоров'я інших людей від протиправних посягань (ст. 27); право на повагу до своєї гідності (ст. 28);... право на свободу світогляду і віросповідання (ст. 35) ...» [3, с. 148-149].

Конституція України закріплює права та свободи людини та громадянина, визначає їх види. Ці права ні за яких обставин не можуть порушуватися, а також гарантована повна заборона звуження їх змісту та обсягу.

Особливостями норм КК України є те, що вони стають на захист особи, її здоров'я від злочинних посягань, які позачергово охороняються Конституцією України. Ми пропонуємо конституційні положення, з приводу охорони здоров'я особи відобразити в заборонних нормах Кримінального кодексу України та здійснити характеристику: тілесних ушкоджень (ст. 121 – 124 КК України), побої і мордування (ст. 126 КК України), катування (ст. 127 КК України), зараження вірусом імунодефіциту людини чи іншої невиліковної хвороби (ст. 130 КК України) та зараження венеричною хворобою (ст. 133 КК України).

Перелічені злочини посягають на соціальну цінність – здоров'я людини, саме про це і йде мова в статті 3 Конституції України. Людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною

цінністю. «Права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави. Держава відповідає перед людиною за свою діяльність. Утвердження і забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави» [4, с. 20]. Відповідно до зазначених положень основні права людини є взаємозалежними, взаємопов'язаними і неподільними. «... право на життя і здоров'я, недоторканність і безпека, тобто саме фізичне існування, котре є матеріальною основою та передумовою здійснення будь-яких інших прав» [4, с. 20].

Деякі кримінально-правові норми (ч. 2 ст. 121, ч. 2 ст. 126 та ч. 2 ст. 127 КК України) передбачають кримінальну відповідальність за злочин з мотивів расової, національної та релігійної нетерпимості. «Під злочинами проти життя та здоров'я особи, вчиненими з мотивів расової, національної чи релігійної нетерпимості, пропонується розуміти суспільно небезпечні, протиправні, винні діяння проти життя та здоров'я особи, вчинені суб'єктом злочину з мотивів расової, національної чи релігійної нетерпимості» [5, с. 51]. «Під діями спрямованими на розпалювання національної, расової чи релігійної ворожнечі та ненависті, та приниження національної честі і гідності слід розуміти будь-які дії, метою яких є істотне посилення серед певних груп населення настроїв неприязні, почуття сильної ворожнечі та огиди до інших етнічних або расових груп чи конфесій, приниження позитивних якостей тієї чи іншої нації порівняно з іншими» [6, с. 444].

Ці нововведення (2009р.) до норм Кримінального кодексу України відображені в положеннях статей 24 та 35 Конституції України. Так стаття 24 визначає, що громадяни мають рівні конституційні права і свободи та є рівними перед законом. Не може бути привілеїв чи обмежень за ознаками раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, етнічного та соціального походження, майнового стану, місця проживання, за мовними або іншими ознаками.

«Рівність та недопустимість дискримінації особи є не тільки конституційними принципами національної правової системи України, а й фундаментальними цінностями світового співтовариства, на чому наголошено у міжнародних правових актах з питань захисту прав і свобод людини і громадянина, зокрема у Міжнародному пакті про громадянські і політичні права 1966 року (статтях 14, 26), Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року (статті 14), Протоколі № 12 до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року (статті 1), ратифікованих Україною та у Загальній декларації прав людини 1948 року (статтях 1, 2, 7)» [7].

А стаття 35 Конституції України зазначає, що кожен має право на свободу світогляду і віросповідання. Це право включає свободу сповідувати будь-яку релігію або не сповідувати ніякої, безперешкодно відправляти одноособово чи колективно релігійні культу і ритуальні обряди, вести релігійну діяльність. «Здійснення цього права може бути обмежене законом лише в інтересах охорони громадського порядку, здоров'я і моральності населення або захисту прав і свобод інших людей» [4, с. 189].

Вперше у Кримінальному кодексі України 2001 року визначено такий злочин, як катування в статті 127 КК України. В положеннях Конституції України також передбачено абсолютну заборону застосування катувань. Це простежується в статті 28 Конституції України, а саме, кожен має право на повагу до його гідності. Ніхто не може бути підданий катуванню, жорстокому, нелюдському або такому, що принижує його гідність, поводженню чи покаранню.

Заборона катувань, жорстокого, нелюдського або такого, що принижує гідність, поводження чи покарання не знай винятків, а тому не допускає порушення у період

війни або іншого надзвичайного стану, що передбачено ст. 64 Конституції України. Конституційні права і свободи людини і громадянина не можуть бути обмежені, крім випадків, передбачених Конституцією України. В умовах воєнного або надзвичайного стану можуть встановлюватися окремі обмеження прав і свобод із зазначенням строку дії цих обмежень. Не можуть бути обмежені права і свободи, передбачені статтями 24, 25, 27, 28, 29, 40, 47, 51,52, 55, 56, 57, 59, 60,61, 62, 63 цієї Конституції.

Дане положення розкриває суть однієї з найбільш складних проблем реалізації і захисту прав і свобод людини і громадянина – проблеми їх обмеження. З викладеного вище трактування прав людини природно випливає уявлення проте, що вони не можуть бути обмеженими ні за яких обставин.

Науковці виділяють «особливості правообмеження на основі підстав зазначених в даному приписі. По-перше, тут дозволяється встановлювати лише «окремі» обмеження. По-друге повинен бути зазначений строк, на які ці обмеження встановлено. По-третє, тут чітко окреслено ті права і свободи, які навіть за наявності однієї із зазначених вище підстав не можуть бути обмежені» [4, с. 324].

Умисне заподіяння тяжких тілесних ушкоджень у разі перевищення меж необхідної оборони або у разі перевищення заходів, необхідних для затримання злочинця (ст. 124 КК України) відображенні в положеннях статті 27, *кожна людина має невід'ємне право на життя. Ніхто не може бути свавільно позбавлений життя. Обов'язок держави - захищати життя людини. Кожен має право захищати своє життя і здоров'я, життя і здоров'я інших людей від протиправних посягань.*

«Позбавлення життя при захисті будь-якої людини від незаконного насильства може мати місце або в разі захисту від незаконного насильства власного життя, або в разі захисту від такого насильства іншої особи. Це може відбуватися в наслідок необхідної оборони або крайньої необхідності [4, с. 135]. Конституцією (ст.ст. 80, 105, 126) та законами України встановлено випадки, коли затримання не допускається навіть за умов, зазначених у статті 38 (затримання особи, що вчинила злочин) КК України. Зокрема не допускається затримання службових осіб, які користуються правом недоторканості. Такими службовими особами є Президент України, який на час виконання ним повноважень користується правом недоторканості, народний депутат України, який не може бути затриманий без згоди Верховної Ради України, та суддя, який не може бути затриманий без згоди Верховної Ради України до винесення щодо нього обвинувального вироку судом [6, с. 127].

Також «відповідно до частини першої статті 55 Конституції України права і свободи людини і громадянина захищаються судом, отже, держава зобов'язана гарантувати кожному захист його прав і свобод у судовому порядку; суд не може відмовити у правосудді, якщо громадянин України, іноземець, особа без громадянства вважають, що їх права і свободи порушені або порушуються, створено або створюються перешкоди для їх реалізації або мають місце інші ущемлення прав та свобод» [8].

Захист особи від зараження вірусом імунодефіциту людини чи іншої інфекційної хвороби та зараження венеричною хворобою здійснює Кримінальний кодекс України в статтях 130 та 133. Важливе значення для комплексного вирішення проблем охорони здоров'я також має Конституція України стаття 49, яка гарантує кожному право на охорону здоров'я, медичну допомогу та медичне страхування. Крім того, в нашій державі правоохоронними в сфері охорони є загальнодержавні концепції та соціально-економічні, медико-санітарні і оздоровчо-профілактичні програми.

«Основними причинами постановлення незаконних і необґрунтованих судових рішень є порушення судами норм процесуального та матеріального права, а подеколи — і окремих положень Конституції України. Законодавство, яке регулює питання судоустрою і судочинства, Цивільний, Кримінальний та Житловий кодекси, Кодекс законів про працю, інші законодавчі акти України містять норми, які застаріли або суперечать Конституції України» [9]. Саме тому, «відповідно до ст. 8 Конституції в Україні визнається і діє принцип верховенства права. Конституційні права та свободи людини і громадянина є безпосередньо діючими. Вони визначають цілі і зміст законів та інших нормативно-правових актів, зміст і спрямованість діяльності органів законодавчої та виконавчої влади, органів місцевого самоврядування і забезпечуються захистом правосуддя. Виходячи із зазначеного принципу та гарантування Конституцією судового захисту конституційних прав і свобод, судова діяльність має бути спрямована на захист цих прав і свобод від будь-яких посягань шляхом забезпечення своєчасного і якісного розгляду конкретних справ. При цьому слід мати на увазі, що згідно зі ст. 22 Конституції закріплені в ній права і свободи людини й громадянина не є вичерпними» [10].

Висновки. Отже, «найвища юридична сила Конституції щодо всіх законів та інших нормативно-правових актів зумовлюється тим, що вона за своєю соціально-правовою природою є установчим нормативно правовим актом держави [4, с. 46]. «У цілому можна констатувати, що кримінальне право, з одного боку, має повністю відповідати конституційним вимогам, а, з іншого, є найважливішим правовим засобом охорони конституційного правопорядку в Україні» [2, с. 40].

ЛІТЕРАТУРА:

1. Кримінальне право і законодавство України. Частина Загальна. Курс лекцій / За ред. М.Й. Коржанського. — К.: Атіка, 2001. — 432 с.
2. Українське кримінальне право. Загальна частина : підручник / за ред. В.О. Навроцького. — К.: Юрінком Інтер. 2013. — 712 с.
3. Кравченко В.В. Конституційне право України: Навчальний посібник. — Вид. 6-те, виправл. та доповн. — К.: Атіка, 2009. 608 с.
4. Конституція України: Науково-практичний коментар // Академія правових наук України. - Харків: Право; К.: Ін-Юре, 2003 р.- 806 с.
5. Уварова Н.В. Кримінальна відповідальність за злочини проти життя та здоров'я особи, вчинені з мотивів расової, національної чи релігійної нетерпимості: дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08 / Уварова Н.В. Дніпропетровськ, 2012. — 213 с.
6. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України / за ред. М.І. Мельника, М.І. Хавронюка.—9-є вид., переробл. та допов. / — К.: Юридична думка, 2012. — 1316 с.
7. Рішення Конституційного Суду України 12 квітня 2012 року № 9-рп/2012. [Режим доступу:] <http://zakon4.rada.gov.ua/>
8. Рішення Конституційного Суду України від 25 грудня 1997 року № 9-зп . [Режим доступу:] <http://zakon4.rada.gov.ua/>
9. Постанова Пленуму Верховного Суду України № 9 «Про стан здійснення правосуддя в 2000 р. та заходи щодо його вдосконалення з метою реалізації положень Конституції України» від 19 січня 2001р. [Режим доступу:] — <http://www.:/zakon4.rada.gov.ua/>
10. Постанова Пленуму Верховного Суду України № 1 «Про застосування Конституції України при здійсненні правосуддя » від 01 листопада 1996р. [Режим доступу:] — <http://www.medialaw.kiev.ua>